

Hvor bor de?

Det er store geografiske variasjoner i forekomsten av lavinntekt blant barn. Oslo og Drammen skiller seg ut blant byene ved å ha mange barn i familier med lave inntekter. Men også i en del småkommuner finner vi høye andeler barn som har familieinntekter under lavinntektsgrensen. Dette synliggjør at lokale tiltak, ikke bare overordnede nasjonale tiltak, kan være av betydning for å bekjempe dårlige økonomiske levekår blant barn i Kommune-Norge.

*Mads Ivar Kirkeberg og
Jon Epland*

Mange norske barnefamilier har opplevd en stor velstandsøkning de siste årene. Mellom 1990 og 2004 fikk en typisk tobarnsfamilie en inntektsøkning på nær 30 prosent målt i faste priser. De barna som tilhørte en slik familietype i 2004, opplevde dermed at familien hadde en inntekt etter skatt som var nesten 140 000 kroner høyere enn det barn i tilsvarende familier hadde til disposisjon i 1990 (Statistisk sentralbyrå 2007a). Det er likevel ikke slik at veksten er likt fordelt innenfor alle barnefamilier. Samtidig med at inntektene har økt, har også inntektsulikheten blitt større. Som vi kan lese i en annen artikkel i dette nummeret av Samfunnsspeilet (Epland og Kirkeberg 2007), viser statistikken en økning i tallet på barn med lavinntekt de siste årene. Det er altså ikke alle barn som i like stor grad har fått ta del i inntektsveksten.

I de siste årene har det kommet flere rapporter som på ulikt vis beskriver situasjonen til økonomisk utsatte barn her i landet (Epland 2001, Lyngstad og Epland 2003, Ytrehus 2004, Sandbæk 2004 og Thorød 2006). Undersøkelsene har ulike innfallsvinkler og metodikk, men de viser alle at «barnefattigdom» eksisterer også i et av verdens rikeste land, selv om omfanget varierer avhengig av blant annet målemetode. Siden slutten av 1990-tallet har bekjempelse av fattigdom stått høyt på den politiske dagsorden. I forbindelse med siste statsbudsjett la regjeringen fram en ny handlingsplan mot fattigdom. Der pekes det på at det er viktig at alle barn sikres samme rett og mulighet til utvikling uavhengig av foreldrenes økonomi, utdanning og etnisk eller geografisk tilhørighet (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2006).

Men barn og lavinntekt har ikke bare fått økt politisk oppmerksomhet i Norge. Også i mange andre europeiske land har man vist fornyet interesse for fattigdom blant barn. I noen land, som for eksempel Belgia, Irland og Storbritannia, har regjeringene satt konkrete mål med det for øye helt å fjerne fattigdom blant barn (Vleminckx og Smeeding 2000).

Vedvarende lavinntekt kan føre til sosial utestengning

Motivene for å forbedre de økonomiske levekårene til vanskeligstilte barnefamilier er mange og åpenbare. For det første har barn ikke samme muligheter som voksne i arbeidsfør alder til selv å påvirke sine levekår, men er avhengig av å bli forsørget av familien de tilhører. I de fleste vestlige land er ikke «barnefattigdom» forbundet med materiell nød, men heller med faren for utestengning fra ulike sosiale arenaer. Barn som vokser opp i familier med lav inntekt, vil stå i fare for ikke å kunne delta i samme type akti-

Mads Ivar Kirkeberg er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk (mads.kirkeberg@ssb.no).

Jon Epland er seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk (jon.epland@ssb.no).

viteter eller kjøpe de samme forbruksgodene som sine venner. I verste fall kan dette føre til sosial utestengning. Undersøkelser har vist at fattigdom kan virke reproduserende, det vil si at den går i arv fra en generasjon til den neste. Barn som vokser opp i ressursvake familier (det vil si foreldrene har lave inntekter, lav utdanning og svak yrkestilknytning), har også større sannsynlighet for selv å «arve» de samme karakteristika (Unicef 2000). Men dette vil også ha en samfunnsøkonomisk konsekvens. Med lavinntekt blant barn risikerer både individ og samfunn at både utdanningspotensial og framtidig arbeidskraft går tapt. Det var trolig dette den nåværende britiske statsministeren, tidligere finansminister, Gordon Brown hadde i tankene da han under framleggningen av den britiske «tiltaksplanen» mot barnefattigdom utalte at «barn utgjør 20 prosent av befolkningen, men 100 prosent av framtiden» (Blair 1999).

For å kunne iverksette målrettede tiltak i bekjempelse av fattigdom generelt, og fattigdom blant barn spesielt, er ansvarlige myndigheter avhengig av offisiell statistikk på området. Innenfor EU er det utarbeidet en rekke sosiale indikatorer som benyttes til å overvåke utviklingen i fattigdom og sosial eksklusjon innen medlemslandene, og i de nye planene varsles økt fokus på utvikling av indikatorer knyttet til barnefattigdom (Eurostat 2007). Også Norge leverer ulike indikatorer for lavinntekt til EUs statistikkbyrå, Eurostat.

I denne artikkelen skal vi se litt nærmere på andelen barn som tilhører familier med såkalt vedvarende lavinntekt (se egen boks), og i hvilken grad vi finner geografiske forskjeller rundt om i landet. Vi skal også se nærmere på hva som kjennetegner de områdene i Norge hvor vi finner en opphopning av barn med dårligere økonomiske levekår.

Flest barn med vedvarende lavinntekt i Oslo – færrest i Finnmark

Tabell 1 gir en fylkesoversikt over andelen barn 0–15 år som har vedvarende lavinntekt i perioden 2002–2004¹.

Inntektsbegrep og analyseenhet

Det inntektsbegrepet som benyttes i beskrivelsen av lavinntekt, er inntekt etter skatt. Dette begrepet framkommer etter følgende regnskap:

Inntekt etter skatt = Lønnsinntekt

- + netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd og avskrivninger
- + brutto kapitalinntekt (renteinntekter og avkastning på verdipapir)
- + sum overføringer (pensjoner og stønader)
- utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbidrag og pensjonspremier i arbeidsforhold).

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntektene familiene mottar, må en være oppmerksom på at dette begrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Av samme prinsipp er heller ikke renteutgifter trukket fra.

Det er barn under 16 år som er analyseenheten i denne artikkelen. Men siden barn som oftest blir forsørget av foreldre eller andre voksne i husholdningen, har det lite mening å se på de individuelle inntektene til disse barna. Det er derfor den samlede inntekten til alle familiemedlemmer (familieinntekten) som avgjør om et barn tilhører lavinntektsgruppen, eller ikke. Ulike registeropplysninger er benyttet for perioden 1996–2004 for å kartlegge familiesammensetningen til barna og derigjennom gi et godt bilde av disse barnas økonomiske velferd. Tallene omfatter barn tilhørende familietypene ektepar med barn, samboerpar med felles barn og enslig mor eller far med barn. Tallene for 2004, som er det siste året vi studerer i denne artikkelen, viser at 94 prosent av alle barn under 18 år tilhører en av disse familietypene.

Vedvarende lavinntekt

Vedvarende lavinntekt er definert på bakgrunn av det beløpet som utgjør gjennomsnittet av de årlige medianinntektene for hele befolkningen i en treårsperiode (omregnet til faste priser). Det er i tillegg benyttet to ulike lavinnteksdefinisjoner: en basert på OECDs ekvivalensskala med lavinntektsgrense satt lik 50 prosent av mediangjennomsnittet, og en annen basert på EUs ekvivalensskala med lavinntektsgrense lik 60 prosent av mediangjennomsnittet.

I følge OECDs skala skal første voksne person ha vekt lik 1,0, neste voksne vekt lik 0,7, mens barn får vekt lik 0,5. Tilsvarende vekter for EUs skala er henholdsvis 1,0, 0,5 og 0,3. EU benytter dermed en ekvivalensskala som i større grad vektlegger stordriftsfordeler innenfor husholdningene.

Ifølge OECDs lavinnteksdefinisjon defineres alle personer med en gjennomsnittlig husholdningsinntekt per forbruksenhet lavere enn 90 000 kroner i treårsperioden 2002–2004 som å ha vedvarende lavinntekt. Tilsvarende lavinntektsgrense basert på EUs definisjon er 130 000 kroner.

Barn som tilhører en familie med bruttofinanskapital per forbruksenhet (EU-skala) høyere enn 250 000 kroner er utelatt fra lavinntektsgruppen.

Enkelte andre fattigdomsstudier (Langørgen mfl. 2003 og Mogstad 2005) har forsøkt å ta hensyn til geografiske forskjeller i bo-kostnader ved å beregne såkalte regionspesifikke lavinntektsgrenser, men det er ikke gjort i denne artikkelen.

Tabell 1. Andel og antall barn 0-15 år i familier med vedvarende lavinntekt i 2002–2004. OECDs og EUs målemetode. Fylker

	OECDs målemetode		EUs målemetode	
	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år
Hele landet	3,5	26 782	5,6	43 710
Oslo	7,4	5 382	10,8	7 815
Telemark	4,1	1 091	7,0	1 850
Østfold	4,0	1 638	6,6	2 725
Aust-Agder	3,9	692	6,4	1 136
Hedmark	3,7	1 071	6,3	1 820
Buskerud	3,7	1 471	6,2	2 443
Oppland	3,7	1 052	6,0	1 733
Vest-Agder	3,6	1 058	5,8	1 720
Nord-Trøndelag	3,1	701	5,5	1 245
Nordland	3,2	1 263	5,3	2 113
Sør-Trøndelag	3,1	1 431	5,3	2 425
Vestfold	3,0	1 073	5,1	1 817
Troms Romsa	2,7	716	4,8	1 261
Hordaland	2,8	2 223	4,8	3 837
Rogaland	2,9	2 185	4,7	3 566
Møre og Romsdal	2,8	1 174	4,6	1 946
Sogn og Fjordane	2,5	482	4,1	799
Akershus	2,1	1 836	3,4	3 052
Finnmark Finnmarku	1,9	243	3,2	407

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1 viser en relativt stor spredning i andelen barn med lavinntekt – både når EUs og OECDs målemetoder benyttes. For hele landet utgjorde andelen barn med lavinntekt 5,6 prosent i 2002–2004 ifølge EUs beregningsmetode. Elleve av landets fylker har en lavere andel enn landsgjennomsnittet. Blant fylkene med en høyere andel står Oslo i en særstilling, hvor mer enn hvert tiende barn i alderen 0–15 år bor i familier med vedvarende lavinntekt. Fylket med lavest andel barn i lavinntektsfamilier er Finnmark med 3,2 prosent, fulgt av Akershus med 3,4 prosent. Barn i Oslo har med andre ord mer enn tre ganger høyere sannsynlighet for å havne i lavinntektsgruppen enn barna i vårt nordligste fylke.

Det samme mønsteret framtrer når vi også ser på OECDs beregningsmetode for lavinntekt. Elleve fylker har en høyere andel barn med lavinntekt enn landsgjennomsnittet, som er 3,5

prosent for perioden 2002–2004. Oslo skiller seg igjen ut med flest økonomisk utsatte barn, både som relativ andel og i absolutt antall, mens Finnmark har lavest andel og færrest antall barn under lavinntektsgrensen.

Tabell 1 viser også andre geografiske forskjeller. Sannsynligheten for at et barn skal tilhøre lavinntektsgruppen er størst på Østlandet, uavhengig av valg av målemetode. Både Østfold, Hedmark, Oppland og Buskerud har de høyeste andelen barn i lavinntektsfamilier sammen med Oslo, mens Akershus er unntaket med en relativt lav andel barn i lavinntektsgruppen. Telemark sammen med Agder-fylkene har også andeler barn med lavinntekt til dels godt over landsgjennomsnittet. På Vestlandet, i Midt-Norge og videre

nordover i Norge har samtlige fylker klart lavere andeler enn landet sett under ett.

De geografiske forskjellene endres når innvandrerbarn «utelates»

En rekke undersøkelser har vist at barn med ikke-vestlig landbakgrunn er sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppen. I hvilken grad påvirker dette forskjellen mellom de ulike fylkene når det gjelder andelen barn med lavinntekt? I figur 1 viser vi hvordan andelen barn med vedvarende lavinntekt 2002–2004 synker i fylkene når vi utelater barna med ikke-vestlig landbakgrunn. Figuren viser andelen ved bruk av EUs beregningsmetode, men endringene blir stort sett de samme når også OECDs metode benyttes. Innvandrerbarna omfatter både de som har kommet til landet som førstegenerasjonsinnvandrere, og barn som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre (etterkommere).

Figur 1 viser at forskjellen mellom fylkene i andelen barn som tilhører lavinntektsfamilier, endres drastisk når ikke-vestlige barn utelates fra analysen. Ikke overraskende er endringen spesielt stor for Oslo med en høy bokonsentrasjon av innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Andelen barn i hovedstaden som har lavinntekt, faller fra 10,8 til 3,3 prosent når ikke-vestlige barn utelates fra datagrunnlaget. Ved denne målemetoden plasseres Oslo blant fylkene som har lavest andel barn med lavinntekt; kun Akershus og Finnmark ligger lavere. På «topp» havner nå Hedmark med en andel på 5,4 prosent av barna under lavinntektsgrensen, tett fulgt av Telemark med 5,3 prosent.

Få kommuner uten barnefamilier med vedvarende lavinntekt

Tabell 2 viser at det er svært få kommuner som ikke har noen familier med barn i alderen 0–15 år med vedvarende lavinntekt i 2002–2004. Kun fem kommuner hadde ingen barn med lavinntekt når EUs lavinntektsgrense ble lagt til grunn, og det samme gjaldt 20 kommuner etter OECDs lavere grense for lavinntekt. Samtlige av disse kommunene er småkommuner. De aller fleste av dem har mindre enn 1 000 innbyggere, mens kun én kommune har mer enn 2 000 innbyggere (Båtsfjord i Finnmark). De fem kommunene uten barn med lavinntekt etter EUs målemetode, er Rømskog i Østfold, Bykle i Aust-Agder, Berg i Troms og de to Rogalandskommunene Bokn og Utsira.

I landet totalt var andelen barn med vedvarende lavinntekt 5,6 prosent, etter EUs målemetode. 179 kommuner har en høyere andel barn med vedvarende lavinntekt etter denne metoden. Etter OECDs beregningsmetode var andelen 3,5 prosent for hele landet. 158 kommuner har en høyere andel enn dette landsgjennomsnittet. Som vi ser ut fra tabellen har svært mange kommuner en andel med barn i lavinntektsfamilier som ligger i intervallene rundt landsgjennomsnittet.

Noen kommuner skiller seg ut med svært høye andeler barn i lavinntektsgruppen. I følge EUs målemetode er det tre kommuner som har en andel på mer enn 15 prosent. Disse kommunene er Hattfjelldal i Nordland (17,8 prosent), Rennebu i Sør-Trøndelag (16,1 prosent) og Etnedal i Oppland (15,6 prosent). Disse er alle små kommuner med under 3 000 innbyggere.

Hattfjelldal ligger også på «topp» når andelen økonomisk utsatte barn måles ved hjelp av OECDs metode, sammen med Lavangen i Troms, Marnardal i

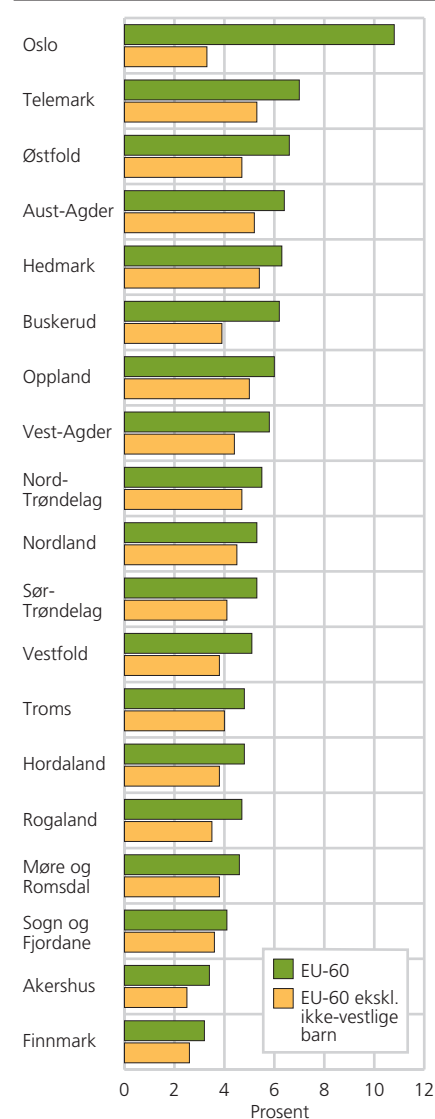
Begrep

Innvandrerbefolkningen: Utenlandsfødte og norskfødte personer med to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre).

Vestlige land: Omfatter Norden, øvrige Vest-Europa (unntatt Tyrkia), Nord-Amerika og Oseania.

Ikke-vestlige land: Omfatter Øst-Europa, Tyrkia, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika.

Figur 1. Andelen barn 0–15 år i familier med vedvarende lavinntekt 2002–2004. EUs målemetode for lavinntekt. Inklusive og eksklusive barn med ikke-vestlig landbakgrunn. Fylker

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Antall kommuner, etter andelen barn 0–15 år i familier med vedvarende lavinntekt. 2002–2004. EUs og OECDs målemetoder

	Antall kommuner
EU-60	
Ingen lavinntekt	5
0,1 - 2,9 prosent	60
3,0 - 4,9 »	133
5,0 - 6,9 »	133
7,0 - 9,9 »	76
10,0 -14,9 »	24
15 prosent og høyere	3
OECD-50	
Ingen lavinntekt	20
0,1 - 2,9 prosent	197
3,0 - 4,9 »	145
5,0 - 6,9 »	43
7,0 - 9,9 »	24
10 prosent og høyere	5

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Vest-Agder og de to nabokommunene Sør-Aurdal og Etnedal i Oppland. I alle disse fem kommunene levde mer enn hvert tiende barn i familier med så små økonomiske ressurser at de havnet i lavinntektsgruppen i 2002–2004. Men igjen er alle disse kommunene småkommuner med relativt få innbyggere². Også andre undersøkelser viser at mange av barna i lavinntektsfamilier bor i mindre kommuner. Ytrefoss (2004) fant for eksempel at halvparten av barn i inntektsfattige hushold i 2001 bodde i kommuner med et innbyggerantall under 30 000.

Hva kjennetegner kommuner som har mange barn med vedvarende lavinntekt ...

Finnes det visse andre særtrekk ved kommuner som har høye andeler med barn under lavinntektsgrensen? I tabell 3 har vi plukket ut de 25 kommunene som har høyest andel barn 0–15 år med vedvarende lavinntekt i 2002–2004. Men vi har satt som krav at kommunen skal ha minst 500 barn i denne aldersgruppen midt i perioden; dette for å kunne ha nok observasjoner til å se på ulike karakteristika ved barnefamiliene i kommunen, slik som innvanderbakgrunn, yrkestilknytning, antall barn i familien, mottak av økonomisk sosialhjelp og om familien til barnet driver egen næringsvirksomhet. Vi holder oss her til kun å måle lavinntekt ved hjelp av EUs metode – 60 prosent av mediangjennomsnittet for 2002–2004.

Av de i underkant 44 000 barna som har vedvarende lavinntekt etter denne målemetoden, finner vi nesten en firedel i de 25 kommunene i tabell 3. Rennebu i Sør-Trøndelag har høyest andel med 16,1 prosent, fulgt av Gjerstad i Aust-Agder med 12,6 prosent og Sør-Aurdal i Oppland med 12,2 prosent. Dette er alle mindre kommuner, men vi finner også store bykommuner som Oslo og Drammen blant de 25 på «topp».

Hvis vi ser på ulike karakteristika ved disse 25 kommunene, er det noen særtrekk som framtrer. Andelen barn med ikke-vestlig landbakgrunn i kommunene påvirker lavinntektsandelen mye. Blant de 25 kommunene er det kun Oslo og Drammen som har en sterk overrepresentasjon av ikke-vestlige barn, som bidrar sterkt til den høye andelen med vedvarende lavinntekt. I de øvrige kommunene har de aller fleste en andel ikke-vestlige barn som ligger under landsgjennomsnittet. Det er uansett en klar tendens til at andelen barn med lavinntekt er høyere jo høyere andel ikke-vestlige barn som er bosatt i kommunen³.

Hvis vi ser på andelen yrkestilknyttede i barnefamiliene, finner vi ofte en sammenheng mellom manglende tilknytning til arbeidslivet og en høy andel barn med lavinntekt i kommunen. Andelen barn som tilhører en familie uten noen yrkestilknyttede gjennom hele perioden 2002–2004, ligger for de fleste av de 25 kommunene høyere enn landsgjennomsnittet på 4 prosent. I for eksempel Gjerstad kommune har mer enn hvert tiende barn ingen yrkestilknyttede i familien. Men sammenhengen er ikke helt entydig. I Sør-Aurdal som har omtrent samme lavinntektsandel som Gjerstad, er andelen barn uten yrkestilknyttede i familien under 3 prosent. Ytrefoss (2004) fant heller ingen entydig sammenheng mellom andelen arbeidsledige i kommunen og andelen barn under lavinntektsgrensen.

Tidligere studier (Statistisk sentralbyrå 2007b) har vist at mer barnerike familier er overrepresentert i lavinntektsgruppen. På landsbasis tilhørte drøyt 7 prosent av alle barn 0–15 år familietyper «par med fire eller flere barn» i

Tabell 3. Andel barn 0–15 år i familier med vedvarende lavinntekt i perioden 2002–2004. EUs målemetode. 25 kommuner med høyest andel barn med vedvarende lavinntekt blant kommuner med minst 500 barn 0–15 år per 1. januar 2003, etter ulike kjennemerker

	Andel barn 0-15 år									
	Lavinntekt 2002-2004	Ikke-vestlig landbakgrunn	Lavinntekt ekskl. ikke-vestlige barn	Ingen yrkestilknyttede i familien i perioden	To yrkestilknyttede i familien i perioden	Par med fire eller flere barn	Enslig forsørger med tre eller flere barn	Mottatt sosialhjelp minst en gang	Mottatt sosialhjelp i alle tre år	Familien har egen næringsvirksomhet
Hele landet	5,6	6,3	3,9	4,0	52,4	7,1	2,4	9,4	2,7	15,5
1635 Rennebu	16,1	0,0	16,1	4,0	48,0	7,8	2,5	11,1	3,7	46,3
0911 Gjerstad	12,6	5,1	11,0	10,9	42,0	14,3	2,9	23,5	11,2	17,5
0540 Sør-Aurdal	12,2	2,6	10,6	2,8	51,0	17,8	1,7	15,5	6,2	42,0
1867 Bø (n)	12,1	3,9	11,4	6,0	54,0	3,9	2,5	15,3	3,4	29,7
1021 Marnadal	12,0	4,5	9,6	9,4	39,0	8,2	3,5	11,8	1,9	41,2
0822 Sauherad	11,5	5,8	7,6	9,3	48,0	11,9	3,3	14,5	3,6	28,4
1933 Balsfjord	11,2	0,5	11,1	5,0	54,0	8,5	3,8	11,1	2,2	26,5
1822 Leirfjord	11,1	6,6	5,7	6,0	51,0	19,3	1,6	22,0	4,2	26,5
0301 Oslo	10,8	25,8	3,3	7,5	47,3	6,8	3,1	12,0	4,3	13,1
0425 Åsnes	10,3	2,8	8,9	7,2	45,6	5,4	7,2	17,5	5,5	28,6
0602 Drammen	10,3	19,9	4,3	5,6	46,0	6,0	3,3	11,5	2,9	9,4
1724 Verran	10,3	1,4	9,2	4,0	44,0	9,6	4,1	6,2	0,7	17,5
0423 Grue	9,7	4,1	7,1	5,2	53,6	4,4	3,8	13,3	7,5	31,8
0516 Nord-Fron	9,6	2,4	7,9	3,2	54,8	3,3	2,4	10,1	3,1	30,7
0538 Nordre Land ..	9,6	1,6	9,3	3,6	46,8	9,8	3,7	9,5	4,1	22,9
0428 Trysil	9,2	1,8	9,1	4,3	52,3	3,7	3,0	11,9	3,6	28,0
0426 Våler	9,1	1,4	8,9	4,3	53,9	2,7	2,7	14,4	2,3	26,9
0817 Drangedal	9,1	1,6	7,7	4,8	41,0	7,7	2,3	12,5	3,7	26,4
1560 Tingvoll	9,1	5,9	4,5	6,0	59,0	9,1	1,9	9,3	1,1	27,3
0430 Stor-Elvdal	8,9	3,0	6,9	4,2	46,8	9,2	3,5	23,3	9,9	24,3
0520 Ringebru	8,8	2,9	7,6	2,2	50,2	11,0	0,4	8,4	3,1	37,7
0828 Seljord	8,7	1,6	8,6	6,9	54,0	6,6	3,2	12,7	5,3	31,7
0101 Halden	8,6	7,0	5,8	5,7	49,3	6,0	2,9	12,7	4,1	13,3
0928 Birkenes	8,6	3,5	7,2	5,8	41,0	9,2	3,8	7,5	2,0	25,7
1627 Bjugn	8,5	2,4	6,6	6,0	47,0	10,7	3,6	10,5	0,9	17,8

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

perioden 2002–2004. Tabell 3 viser at i flere kommuner med høye lavinntektsandeler er det til dels en sterk overrepresentasjon av barn i denne familietypen. I for eksempel Leirfjord kommune i Nordland tilhører nesten hvert femte barn en parfamilie med fire eller flere barn. Vi ser også at det er et klart flertall av kommunene som har en høyere andel barn i familietypen «enslig forsørger med tre eller flere barn», enn landsgjennomsnittet på 2,4 prosent.

I 21 av de 25 kommunene i tabell 3 er det en høyere andel barn som tilhører familier som har mottatt sosialhjelp minst en gang i perioden 2002–2004, enn hva gjennomsnittet for landet viser. I 18 av de 25 kommunene er det en overrepresentasjon av barn i familier som har mottatt økonomisk sosialhjelp i løpet av alle disse tre årene. Det er med andre ord en sterk samvariasjon mellom mottak av sosialhjelp og høye lavinntektsandeler blant barn i disse kommunene. Selv om ikke alle inntektsfattige barn lever i familier som samtidig mottar sosialhjelp, underbygger disse tallene at relativt mange barn i disse kommunene har dårligere økonomiske levekår, til tross for at sosialhjelpen sannsynligvis «løfter» noen av barna over lavinntektsgrensen.

Til slutt i tabell 3 ser vi på andelen barn hvor familien har egen næringsvirksomhet. Det er satt som krav at familien skal ha overskudd og/eller underskudd fra selvstendig næringsvirksomhet i alle tre årene 2002–2004. I nesten alle kommunene er det flere barn som lever i familier med næringsinntekt enn tilfellet er på landsbasis. I for eksempel kommunen med høyest andel barn i lavinntektsfamilier, Rennebu, har nesten halvparten (46 prosent) av barna foresatte som er personlig næringsdrivende. Inntektsstatistikken vil generelt ha problemer med å vise det «reelle» inntektsnivået for denne gruppen. Næringsdrivende har muligheter til å redusere inntektene både i form av avskrivninger og ved å trekke fra ulike utgifter til virksomheten, uten at dette nødvendigvis medfører en lavere levestandard (Kirkeberg mfl. 2003). I en del mindre kommuner, spesielt i primærnæringskommuner, kan disse måleproblemene medføre at andelen barn med lavinntekt overvurderes.

Foto: Colorbox

... og hva kjennetegner kommuner som har få barn med lavinntekt?

Tabell 4 viser de 25 kommunene med lavest andel barn i lavinntektsgruppen. Igjen har vi satt som krav at kommunen skal ha minst 500 barn i alderen 0–15 år. De 25 kommunene har til sammen 1 265 barn med vedvarende lavinntekt i perioden 2002–2004 – under 3 prosent av det totale antall barn i lavinntektsgruppen. Årdal kommune i Sogn og Fjordane har den laveste andelen barn i lavinntektsfamilier – kun 0,7 prosent, fulgt av Hammerfest med 1 prosent og Stranda i Møre og Romsdal med 1,4 prosent. Vi finner også mer befolkningstette kommuner som Bærum, Alta og Nittedal på denne lista.

Mange av de ulike kjennemerkene som beskrev kommunene med høye lavinntektsandeler blant barn, beskriver også kommunene med relativt lave andeler, men nå med «motsatt fortegn».

Nesten alle kommuner⁴ i tabell 4 har relativt lave andeler barn med ikke-vestlig landbakgrunn sammenlignet med landsgjennomsnittet på 6,3 prosent. For mange av disse kommunene er det derfor liten forskjell i lavinntektsandelene enten barn med ikke-vestlig bakgrunn «inkluderes» eller ikke.

Det er en høy grad av yrkestilknytning blant barnefamilieene i disse kommunene som har få barn under lavinntektsgrensen. Andelen barn som tilhører en familie uten noen yrkestilknyttede gjennom hele perioden 2002–2004, er lav i samtlige kommuner, og ingen ligger over landsgjennomsnittet på 4 prosent. I for eksempel Rennesøy kommune i Rogaland har alle barn i alderen 0–15 år yrkestilknyttede i sin familie. Det er også stort sett gjennomgående høye andeler med barn som har hatt to yrkestilknyttede i familien gjennom hele perioden 2002–2004.

Andelen barn som tilhører barnerike familier, varierer en god del i tabell 4, men sammenlignet med tabell 3 er det færre kommuner som har en overrepresentasjon av slike familier. Blant de 25 kommunene som har de *høyeste* lavinntektsandelene, var det i 19 kommuner flere barn som tilhørte familietypen «enslig forsørger med tre eller flere barn» enn gjennomsnittet for landet. Blant de 25 kommunene med de *laveste* lavinntektsandelene er det langt færre – åtte – kommuner som har en slik overrepresentasjon av enslige forsørgere med mange barn.

Tabell 4. Andel barn 0–15 år i familier med vedvarende lavinntekt i perioden 2002–2004. EUs målemetode. 25 kommuner med lavest andel barn med vedvarende lavinntekt blant kommuner med minst 500 barn 0–15 år per 1. januar 2003, etter ulike kjennemerker

	Andel barn 0-15 år									
	Lavinntekt 2002-2004	Ikke-vestlig landbakgrunn	Lavinntekt ekskl. ikke-vestlige barn	Ingen yrkestilknyttede i familien i perioden	To yrkestilknyttede i familien i perioden	Par med fire eller flere barn	Enslig forsørger med tre eller flere barn	Mottatt sosialhjelp minst en gang	Mottatt sosialhjelp i alle tre år	Familien har egen næringsvirksomhet
Hele landet	5,6	6,3	3,9	4,0	52,4	7,1	2,4	9,4	2,7	15,5
1424 Årdal	0,7	1,1	0,7	1,0	72,0	6,5	1,4	8,4	1,6	7,3
2004 Hammerfest ..	1,0	2,7	0,5	3,0	54,0	5,6	3,8	8,6	1,4	10,1
1525 Stranda	1,4	3,7	1,0	2,0	65,0	11,3	2,1	7,5	0,5	21,0
1416 Høyanger	1,5	1,4	1,5	1,0	66,0	9,2	1,2	8,5	2,4	17,6
1432 Førde	2,0	2,9	1,8	2,0	64,0	8,5	2,1	8,6	3,0	15,5
1420 Sogndal	2,1	1,2	2,0	2,0	63,0	5,8	2,6	7,2	0,9	21,9
1922 Bardu	2,1	1,3	2,1	1,0	61,0	5,0	0,8	7,5	0,3	12,5
2020 Porsanger	2,2	1,6	1,8	3,0	52,0	5,1	1,6	19,0	4,8	12,5
1259 Øygarden	2,3	2,3	2,4	2,0	43,0	13,5	2,3	14,1	1,7	8,5
1640 Røros	2,3	2,8	2,0	3,0	68,0	3,7	2,7	8,2	0,2	18,2
0612 Hole	2,4	1,7	1,3	2,0	64,0	3,1	0,9	4,8	0,9	22,3
1244 Austevoll	2,4	1,3	2,4	1,0	49,0	21,8	1,5	8,5	1,8	31,7
0238 Nannestad	2,5	2,5	2,4	2,4	55,6	4,9	2,7	7,2	1,6	15,9
1142 Rennesøy	2,5	0,7	2,3	0,0	57,0	9,2	1,2	3,1	0,9	34,9
1154 Vindafjord	2,5	0,1	2,5	1,4	62,0	13,8	1,4	3,9	0,2	35,9
2030 Sør-Varanger ..	2,5	4,8	1,7	2,0	53,0	6,4	1,8	12,2	2,4	9,1
0219 Bærum	2,6	5,8	1,8	1,9	60,6	4,3	1,5	5,0	1,7	12,5
1924 Målselv	2,6	0,3	2,3	4,0	59,0	8,2	2,9	8,9	1,8	13,2
0233 Nittedal	2,7	4,9	1,7	1,5	57,7	3,8	1,7	6,3	1,7	9,5
0620 Hol	2,7	3,1	1,6	2,4	59,0	5,1	1,8	9,9	2,7	27,1
1228 Odda	2,7	2,4	2,1	3,0	62,0	7,4	1,3	10,2	3,0	11,1
2012 Alta	2,7	1,2	2,4	4,0	45,0	14,0	2,9	11,6	2,4	12,6
1516 Ulstein	2,8	4,0	2,2	2,0	57,0	6,4	1,8	5,9	1,6	13,8
1750 Vikna	2,8	0,4	2,6	3,0	53,0	6,3	2,5	11,6	3,7	23,8
1122 Gjesdal	2,9	2,1	2,8	2,2	52,0	9,7	2,7	6,7	2,3	14,8

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Vi ser også at mottak av økonomisk sosialhjelp er langt mindre vanlig blant de 25 kommunene med få barn under lavinntektsgrensen. I kun fire av kommunene er det en høyere andel barn med familier som har mottatt sosialhjelp i løpet av alle tre årene 2002–2004, sammenlignet med andelen for landet i alt. I syv av de 25 kommunene er det en høyere andel enn landsgjennomsnittet som har mottatt sosialhjelp minst en gang i treårsperioden, mens dette gjaldt for 21 av de 25 kommunene med de høyeste lavinntektssandelene.

Barn i familier med vedvarende lavinntekt – først og fremst et storbyproblem

Vi har hittil vist at det er i småkommunene vi finner de høyeste relative andelene barn med lavinntekt. Men i absolutt antall er en stor andel av de økonomisk utsatte barna å finne i de største byene. I tabell 5 sammenlignes Oslo med andre norske storbyer⁵ i to perioder, 1996–1998 og 2002–2004. Lavinntekt er målt ved EUs metode – 60 prosent av mediangjennomsnittet i treårsperioden. Byene i tabellen dekker om lag 40 prosent av alle barn i lavinnteksgruppen.

Tabell 5. Andel og antall barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt i periodene 1996-1998 og 2002-2004. EUs målemetode. Storbyer								
	Lavinntekt 1996-1998		Lavinntekt 2002-2004		Lavinntekt 2002-2004 ekskl. barn med ikke- vestlig landbakgrunn		Andel barn 0-15 år med ikke-vestlig landbak- grunn i treårsperioden	
	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel 1996-1998	Andel 2002-2004
Hele landet	4,5	33 955	5,6	43 710	3,9	28 452	4,5	6,3
Av dette								
Oslo	8,1	5 746	10,8	7 815	3,3	1 780	21,1	25,8
Drammen	7,6	623	10,3	897	4,3	299	14,1	19,9
Porsgrunn/Skien	5,0	661	7,0	937	4,3	540	4,6	7,5
Fredrikstad/Sarpsborg	5,4	935	6,7	1 271	4,8	851	2,7	6,4
Kristiansand	5,2	675	5,6	764	3,9	484	7,0	8,5
Stavanger/Sandnes	4,4	1 312	5,2	1 608	3,3	945	5,4	7,2
Trondheim	4,6	1 131	5,1	1 307	3,4	821	4,0	5,1
Bergen	4,0	1 559	5,0	2 053	3,6	1 391	3,8	5,3
Tromsø	3,2	337	4,2	468	3,5	381	1,3	2,1

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

Tallene viser at det har skjedd en del endringer mellom de to periodene. Andelen barn med lavinntekt har økt i alle byene, men økningen har vært størst i Oslo og Drammen. Disse to byene har de klart høyeste andelen barn med vedvarende lavinntekt i både 1996–1998 og 2002–2004. Drammen har en lavinntektsandel nesten like høy som hovedstadens. En viktig forklaring til dette er den langt høyere konsentrasjonen av barn med ikke-vestlig bakgrunn i Oslo og Drammen sammenlignet med de andre storbyene. I tre-årsperioden 2002–2004 hadde hvert fjerde barn i hovedstaden, og hvert femte barn i Drammen, ikke-vestlig landbakgrunn. Vi ser også at økningen i andelen innvandrerbarn mellom de to periodene har vært størst i disse to byene.

I 1996–1998 lå lavinntektsandelen blant barn i Stavanger/Sandnes, Bergen og Tromsø under landsgjennomsnittet. I 2002–2004 ligger disse byene fortsatt under nivået for landet totalt, men nå har også Trondheim en lavinntektsandel som er lavere enn i hele landet. Av storbyene er det Tromsø som har færrest barn under lavinntektsgrensen. Sannsynligheten for at et barn skal ha vedvarende lavinntekt er 2,5 ganger høyere i Oslo sammenlignet med vår nordligste storby.

Når barn med ikke-vestlig landbakgrunn «utelates» i målingen av lavinntekt, blir andelen relativt jevne for alle storbyene. Oslo, sammen med Stavanger/Sandnes, får nå den laveste andelen barn i lavinntektsfamilier med 3,3 prosent, mens Fredrikstad/Sarpsborg har den høyeste andelen med 4,8 prosent. Tallene illustrerer igjen at dårlige økonomiske levekår blant barn, spesielt i Oslo og Drammen, hovedsakelig er et innvandrerfenomen. For Oslos vedkommende skal vi se nærmere på dette og hvordan dette er med på å forklare de store forskjellene innenfor hovedstaden.

Flest barn med lavinntekt i Oslo indre øst

I perioden 1996–1998 bodde 17 prosent av alle barn 0–15 år med vedvarende lavinntekt i Oslo. I 2002–2004 hadde denne andelen økt noe, til 18 prosent (tabell 6).

Foto: Siri Boquist

Av Oslos 17 bydeler⁶ hadde ti bydeler i 1996–1998 en høyere andel barn i familier med lavinntekt enn andelen på landsbasis. I 2002–2004 er det elleve bydeler med en så høy lavinntektsandel. Forskjellen i lavinntekt mellom bydelene er meget stor. Oslo indre øst som består av bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene, skiller seg ut med de klart høyeste lavinntektsandelene. De laveste andelen med barn som tilhører lavinntektsfamilier, finner vi i Oslo ytre vest med bydelene Ullern, Vestre Aker og Nordre Aker. Disse tre bydelene ligger alle under landsgjennomsnittet. I Gamle Oslo tilhørte hvert fjerde barn (25 prosent) i 2002–2004 en familie med vedvarende lavinntekt, mens på Ullern var denne andelen 3,5 prosent. Det er med andre ord mer enn syv ganger mer sannsynlig at et barn i Gamle Oslo tilhører lavinnteksgruppen, enn at et barn på Ullern gjør det.

Tabell 6. Andel og antall barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt i periodene 1996-1998 og 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler

	Lavinntekt 1996-1998		Lavinntekt 2002-2004	
	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år	Andel barn 0-15 år	Antall barn 0-15 år
Hele landet	4,5	33 955	5,6	43 710
Oslo i alt	8,1	5 746	10,8	7 815
Gamle Oslo	21,7	975	25,1	1 063
Grünerløkka	17,9	671	22,6	786
Sagene	14,7	335	17,4	424
St. Hanshaugen	9,2	173	8,5	175
Frogner	5,6	172	8,8	281
Ullern	3,4	136	3,5	139
Vestre Aker	2,8	189	3,7	243
Nordre Aker	2,7	160	3,9	256
Bjerke	5,5	175	11,3	421
Grorud	7,8	283	12,9	522
Stovner	10,9	492	15,4	737
Alna	9,9	685	14,3	980
Øststensjø	3,6	214	7,2	472
Nordstrand	3,7	235	3,8	252
Søndre Nordstrand	10,9	814	15,0	1 045
Sentrum	:	:	:	:
Marka	:	:	:	:
Uoppgitt bydel	:	:	:	:

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

I likhet med Ytrehus (2004) finner vi at forskjellen mellom bydelene i Oslo er større enn forskjellen mellom kommunene med de laveste og høyeste andelen barn i lavinntektsfamilier. Ingen kommuner har så høye andeler barn med lavinntekt som bydelene i Oslo indre øst. Men samtidig har heller ingen av bydelene i Oslo ytre vest like lave andeler som kommunene med de laveste andelen barn i familier med lavinntekt.

Andelen barn med lavinntekt øker i nesten alle bydeler

I nesten alle bydeler har andelen barn i familier med lavinntekt økt mellom 1996–1998 og 2002–2004. Det eneste unntaket er St. Hanshaugen som har hatt en liten nedgang. I prosentpoeng har økningen vært størst i de to gamle drabantbyene Grorud og Bjerke samt i de nye drabantbyene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand. Tabell 6 viser at det har skjedd endringer i bokonsentrasjonen av barn med lavinntekt mellom de to periodene. I 1996–1998 bodde 34 prosent av alle barna i lavinnteksgruppen i hovedstaden, i Oslo indre øst. I 2002–2004 er denne andelen falt til 29 prosent. Denne positive utviklingen kan ha sammenheng med det handlingsprogrammet som staten og kommunen i fellesskap har hatt for å bedre levekårene til voksne og barn i denne delen av Oslo. Handlingsprogrammet foregikk i perioden 1997–2006. Evalueringen av programmet viste at levekårene ble klart forbedret i denne perioden, blant annet er en mindre andel av befolkningen i Oslo indre øst uførepensjonerte, på attføring eller er langtidsmottakere av sosialhjelp (Barstad mfl. 2006).

Flere av barna i familier med lavinntekt er nå bosatt i Groruddalen. Nesten hvert femte barn (18 prosent) i hovedstadens lavinnteksgruppe bor nå i de gamle drabantbyene, sammenlignet med 12 prosent i 1996–1998. I de nye

Bydeler i Oslo

Oslo indre øst omfatter bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene.

Oslo indre vest omfatter bydelene St. Hanshaugen og Frogner.

Oslo ytre vest omfatter bydelene Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand.

Gamle drabantbyer omfatter bydelene Bjerke, Grorud og Øststensjø.

Nye drabantbyer omfatter bydelene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand.

drabantbyene har denne andelen vært uforandret mellom de to periodene, men det er i disse bydelene vi nå finner flest økonomisk utsatte barn. Blant barn i alle lavinntektsfamilier i Oslo bor 35 prosent i en av bydelene Stovner, Alna eller Søndre Nordstrand. Det er nå laget også et eget handlingsprogram for Groruddalen for perioden 2007-2011 hvor bedring av levekårene står sentralt. En av hovedutfordringene i programmet er å sørge for at så mange som mulig vil være i stand til å forsørge seg selv og sine nærmeste gjennom tilknytning til arbeidslivet (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2007).

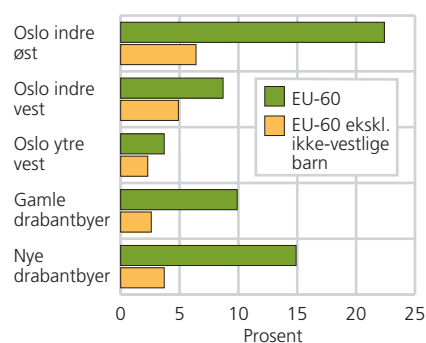
Mange ikke-vestlige bor i bydeler med mange økonomisk utsatte barn

I tabell 7 ser vi på noen kjennemerker ved bydelene i Oslo som er lik de vi benyttet til å beskrive kommuner med høye eller lave andeler barn som tilhører familier med lavinntekt. Mange av sammenhengene vi fant for kommunene, finner vi også for bydelene i hovedstaden. Igjen ser vi at områder med en høy andel barn under lavinnteksgrensen også har en høy andel barn med ikke-vestlig bakgrunn. I Oslo indre øst og i de gamle og nye drabantbyene finnes den største bokonsentrasjonen av ikke-vestlige barn. I Gamle Oslo har halvparten av barna i alderen 0–15 år bakgrunn fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika samt Tyrkia. Nesten like høye andeler finner vi i den gamle drabantbyen Grorud og i de nye drabantbyene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand. I figur 2 er lavinntektsandelene vist både ved å inkludere og utelate barn med ikke-vestlig bakgrunn. Figuren illustrerer den sterke overrepresentasjonen av innvandrerbarn i lavinntektsgruppen. Andelen barn med lavinntekt i Oslo indre øst faller fra 22,4 til 6,4 prosent når ikke-vestlige utelates. I de nye drabantbyene faller tilsvarende andel fra 14,9 til 3,7 prosent. I Oslo ytre vest er derimot endringen mer marginal – fra 3,7 til 2,3 prosent.

Når vi tidligere studerte kommunene som har en høy andel barn under lavinnteksgrensen, fant vi at mange av disse kommunene hadde en høy andel barn i familier med dårlig tilknytning til yrkeslivet. Vi ser i tabell 7 at lav yrkestilknytning preger spesielt barnefamilieene i de tre bydelene i Oslo indre øst. Den bydelen med høyest andel barn i lavinntektsfamilier, Gamle Oslo, har også den høyeste andelen barn som lever i familier uten inntekt av eget arbeid. I 2002–2004 opplevde hvert femte barn i denne bydelen at ingen av familiemedlemmene var yrkestilknyttede. Men vi ser også at i både nye og gamle drabantbyer er det en overrepresentasjon av barn uten yrkestilknyttede i familien – sammenlignet med landet som helhet. Dette henger igjen sammen med den høye bokonsentrasjonen av ikke-vestlige innvandre-re i disse bydelene, hvor mange grupper (for eksempel tyrkere, pakistanere, somaliere) har en lav andel sysselsatte. Dette står i kontrast til bydelene i Oslo ytre vest – Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand⁷ – hvor yrkestilknytningen i barnefamilieene er høyere enn på landsbasis. I disse fire bydelene er det også mer vanlig enn i landet totalt at to eller flere i familien er yrkestilknyttet. I alle de øvrige bydelene er det en underrepresentasjon i andelen barn som har flere yrkestilknyttede i familien.

Vi har tidligere sett at de mer barnerike familieene ofte havner i lavinntektsgruppen. Tabell 7 viser at bydelene som har en høy andel økonomisk utsatte barn, også har mange barnerike familier. Igjen skyldes mye av dette den høye konsentrasjonen av ikke-vestlige familier hvor barnetallet gjennomsnittlig ligger høyere enn i barnefamilier uten innvandrerbakgrunn. Oslo

Figur 2. Andelen barn 0–15 år i familier med vedvarende lavinntekt 2002–2004. Inklusive og eksklusive barn med ikke-vestlig landbakgrunn. Bydeler i Oslo

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7. Andel barn 0-15 år med vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004. EUs målemetode. Oslo med bydeler, etter ulike kjennemerker

	Andel barn 0-15 år								
	Lavinntekt 2002-2004	Ikke-vestlig landbakgrunn	Lavinntekt ekskl. ikke-vestlige barn	Ingen yrkestilknyttede i familien i perioden	To yrkestilknyttede i familien i perioden	Par med fire eller flere barn	Enslig forsørger med tre eller flere barn	Mottatt sosialhjelp minst en gang	Mottatt sosialhjelp i alle tre år
Hele landet	5,6	6,3	3,9	4,0	52,4	7,1	2,4	9,4	2,7
Oslo i alt	10,8	25,8	3,3	7,5	47,3	6,8	3,1	12,0	4,3
Gamle Oslo	25,1	49,8	6,9	20,2	25,9	11,9	6,1	29,7	11,8
Grünerløkka	22,6	38,5	7,4	15,6	32,5	9,0	3,2	21,8	10,6
Sagene	17,4	33,1	4,4	12,2	37,3	7,9	3,3	19,5	8,0
St. Hanshaugen	8,5	14,1	3,5	8,0	46,5	4,2	3,1	10,3	4,0
Frogner	8,8	8,4	5,7	7,3	44,4	3,1	1,7	8,5	2,9
Ullern	3,5	4,3	2,1	2,5	61,4	3,0	1,8	2,5	1,2
Vestre Aker	3,7	4,3	2,4	3,3	57,9	4,2	2,5	3,4	1,1
Nordre Aker	3,9	4,6	2,7	3,5	63,1	3,4	1,3	4,5	1,6
Bjerke	11,3	38,1	3,0	9,0	45,6	6,0	3,5	16,3	6,4
Grorud	12,9	43,8	3,2	7,5	40,7	8,6	4,0	16,0	4,8
Stovner	15,4	44,9	3,4	7,1	41,4	10,7	4,1	13,0	4,5
Alna	14,3	47,1	3,5	8,3	38,9	10,2	3,5	13,8	4,0
Østensjø	7,2	18,2	2,3	4,9	52,0	5,1	2,1	9,5	3,2
Nordstrand	3,8	7,0	1,9	3,5	57,5	3,4	1,8	5,9	1,6
Søndre Nordstrand	15,0	42,1	4,1	9,5	41,8	11,2	4,7	18,1	6,4
Sentrum	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Marka	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Uoppgitt bydel	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Kilde: Inntektsstatistikk for personer og familier. Statistisk sentralbyrå.

indre øst og de nye drabantbyene har en til dels langt høyere andel barn i familietyperen «par med fire eller flere barn» enn tilsvarende andel på landsbasis. I alle de tre drabantbyene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand tilhører mer enn hvert tiende barn en slik familie. Også enslige forsørgere med flere barn er overrepresentert i bydelene med høye lavinntektsandeler.

Mottak av økonomisk sosialhjelp varierer mye

Ikke overraskende finner vi at mange barnefamilier mottar økonomisk sosialhjelp i de samme bydelene der yrkestilknytningen er lav, og der mange barn lever i familier med små økonomiske ressurser. Oslo indre øst og drabantbyene «skårer» igjen høyest. Eneste unntak er den gamle drabantbyen Østensjø som ligger på landsnivået i mottak av denne støtten. I Oslo indre øst finner vi en sterk overrepresentasjon. I Gamle Oslo har familien til nesten hvert tredje barn mottatt sosialhjelp minst en gang i løpet av treårsperioden 2002–2004. På Grünerløkka og Sagene gjelder dette for hvert femte barn. Andelene faller imidlertid betraktelig når vi setter som krav at barnefamilien skal ha mottatt sosialhjelp i hvert av de tre årene. Dette tyder på at for mange familier er økonomisk sosialhjelp en mer midlertidig og sporadisk økonomisk støtte, selv om de tilhører lavinntektsgruppen gjennom hele perioden. Likevel har om lag hvert tiende barn i Oslo indre øst mottatt sosialhjelp i alle de tre årene vi studerer, mens andelen på landsbasis er 2,7 prosent. I både de nye og de gamle drabantbyene er det også en høyere andel barnefamilier som får sosialhjelp gjennom hele treårsperioden, enn i landet totalt.

Foto: Siri Boquist

I Oslo ytre vest er bruk av sosialhjelp langt mindre vanlig. I Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand er andelen barn i familier som mottar denne økonomiske støtten, langt lavere enn landsgjennomsnittet.

Boligmarkedet forklarer mye av bosettingsmønsteret til de som har lavinntekt

Det er viktig å påpeke at det vil være flere kjennetegn ved barnefamilier som har lavinntekt, utover de som vi har hatt anledning til å studere nærmere i denne artikkelen. Barn som lever i familier med små økonomiske ressurser, er langt ifra noen homogen gruppe, og årsakene til at man har lav inntekt vil variere mye. I denne artikkelen har vi bare prøvd å vise noen kjennetegn ved lavinntektsfamiliene og hvordan disse varierer geografisk.

Resultatene vi finner for bydelene i Oslo er også godt dokumentert i tidligere studier av hvordan lavinntektsgruppen er bosatt i hovedstaden. Både Ytrehus (2004) som benyttet data fra Folke- og bolig tellingen 2001 til å måle årlig lavinntekt, og Mogstad (2005) som benyttet samme undersøkelse, men tok hensyn til forskjeller i boligpriser ved å benytte mer «regionspesifikke» lavinntektsgrenser, finner stort sett de samme forskjellene i lavinntekt mellom bydelene. Begge disse studiene peker på boligmarkedet i Oslo som en viktig faktor for å forklare bosettingsmønsteret til lavinntektsgruppen. Variasjoner i boligpriser og boligtyper i de ulike bydelene forklarer mye av bosettingsmønsteret til barnefamiliene nederst i inntektsfordelingen i hovedstaden. I tillegg bidrar tilbudet av kommunale og private utleieboliger til at vi finner barn i familier med lavinntekt også der hvor boligprisene er høyere. Det er viktig å påpeke at statistikken viser at vi finner barn med lavinntekt også i selveide boliger i bydelene på vestkanten. Tidligere økonomisk situasjon kan ha muliggjort dette, men at hendelser i ettertid, som for eksempel arbeidsløshet, samlivsbrudd eller sykdom, har forverret de økonomiske levekårene (Ytrehus 2004).

Vi har vist at det skjer endringer i bosettingsmønsteret til barnefamiliene i lavinntektsgruppen. Fortsatt finner vi de høyeste relative andelen barn i familier med lavinntekt i Oslo indre øst, men andelen er økende i drabantbyene. En FAFO-rapport fra 2007 (Hernes mfl.) viser også at de geografiske forskjellene i levekår i stor grad følger innvandrerbefolkningens flyttemønstre fra indre by og nordøstover i hovedstaden. Rapporten fastslår at de tradisjonelle forskjellene i levekår mellom indre øst og ytre vest blir mindre synlige samtidig som de blir mer synlige mellom vest og de nye drabantbyene. Tallene i denne artikkelen viser også at vi nå finner flest økonomisk utsatte barn i bydelene Stovner, Alna og Søndre Nordstrand, mens lavinnteksandelene blant barn i Ullern, Vestre Aker, Nordre Aker og Nordstrand er relativt stabile.

¹Det er barnets bostedskommune i 2002 som er valgt, og tallene tar derfor ikke hensyn til eventuell flytting i løpet av treårsperioden. Vi har imidlertid foretatt kontroller som viser at tallene ikke endres nevneverdig dersom man setter som krav at bostedskommunen skal være den samme i alle tre år.

²Det er viktig å være klar over at i enkelte kommuner kan asylmottak påvirke andelen barn med lavinntekt.

³I noen mindre kommuner som Tingvoll i Møre og Romsdal og Birkenes i Aust-Agder er dette mer tilfeldig pga. asylmottak i disse kommunene.

⁴Bærum kommune og Ulstein kommune (i Møre og Romsdal) har asylmottak.

⁵Vi har valgt å slå sammen bykommunene Porsgrunn/Skien, Fredrikstad/Sarpsborg og Stavanger/Sandnes siden disse geografisk har vokst sammen, og blir behandlet som enheter i Statistisk sentralbyrås tettstedsstatistikk.

⁶ Ny bydelsinndeling per 1. januar 2004. For bydelene Sentrum og Marka er antall observasjoner så få at vi har valgt å utelate disse to bydelene.

⁷ Den observante leser med litt geografikunnskaper vil nok stusse over at Nordstrand blir klassifisert som Oslo ytre vest, da bydelen vitterlig ligger sørøst i Oslo. I flere levekårsanalyser (eksempelvis Barstad 2003, Mogstad 2005 og FAFO 2005) har det derimot vært vanlig å legge Nordstrand sammen med bydelene på ytre vestkant da de er «like» på en rekke levekårsvariabler noe som blant annet tabell 7 bekrefter. Men betegnelsen Oslo ytre vest må altså leses med litt romslighet.

Referanser

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2006): *Handlingsplan mot fattigdom*. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006–2007) – Statsbudsjettet 2007.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2007): *Oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering*. Forslag til Handlingsprogram for perioden 2007-2011. Versjon 11. januar 2007.

Barstad, A., Havnen, E., Skarðhamar, T. og Sørli, K. (2006): *Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst*, Rapporter 2006/15, Statistisk sentralbyrå.

Blair, T. (1999): «Beveridge revisited: a welfare state for the 21st century», in R. Walker (ed.) *Ending Child Poverty*, The Policy Press, Bristol.

Epland, J. (2001): *Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling, årsaker*, Rapporter 2001/9, Statistisk sentralbyrå.

Epland, J. og Kirkeberg M. I. (2007): Barn i familier med lavinntekt: Er effekten av kontantstøtten spist opp av redusert barnetrygd? *Samfunnsspeilet* 4/2007, Statistisk sentralbyrå.

Eurostat (2007): *Statistical Programme of the Commission for the year 2007*, Luxembourg.

Hernes, G., Bråthen, M., Djuve, A. B., Dølvik, T., Hagen, K., Nielsen, R.A. (2007): *Levekår på vandring. Velstand og marginalisering i Oslo*. FAFO-rapport 2007:05.

Kirkeberg, M.I., Epland, J., Hagesæther, N. og Steinkellner, A. (2003): *Barnefamiliers inntektsutvikling 1990–2000*. Rapporter 2003/8, Statistisk sentralbyrå.

Langørgen, A., M. Mogstad og R. Aaberge (2003): *Et regionalt perspektiv på fattigdom*, *Økonomiske analyser* 4/2003, Statistisk sentralbyrå.

Lyngstad, J. og J. Epland (2003): *Barn av enslige forsørgere i lavinntekts-husholdninger. En analyse basert på registerdata*, Rapporter 2003/12, Statistisk sentralbyrå.

Mogstad, M. (2005): *Fattigdom i Stor-Osloregionen*, Rapporter 2005/11, Statistisk sentralbyrå.

Sandbæk, M. (red) (2004): *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt?* Nova rapport 11/2004.

Statistisk sentralbyrå (2007a): *Norsk økonomi i 2006: Husholdningene*, *Økonomiske analyser* 1/2007.

Statistisk sentralbyrå (2007b): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2006*, Rapporter 2007/8, Statistisk sentralbyrå.

Thorød, A. B. (2006): *En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*, Nova rapport 2/2006.

Vleminckx, K. og T. M. Smeeding (red.) (2000): *Child Well-Being, Child Poverty and Child Policy in Modern Nations. What Do We Know?* The Policy Press, Bristol.

Unicef (2000): *A Table League of Child Poverty in Rich Nations*. Innocenti Report Card No.1, June 2000. Innocenti Research Centre, Firenze, Italia.

Ytrehus, S. (2004): *Fattige barn i Norge: Hvem er de og hvor bor de?* Fafo-rapport 445, Oslo: Fafo.